

Banker i Sverige

September 2011

Banker i Sverige är en översiktlig beskrivning av den svenska bank- och finansmarknaden. Den innehåller bland annat information och statistik om bankernas inlåning och utlåning, sparande, bank via internet samt betalningar.

Svenska **Bank**föreningen
Swedish Bankers' Association

Regeringsgatan 38, Box 7603
SE-103 94 Stockholm
t: +46 (0)8 453 44 00
info@swedishbankers.se
www.swedishbankers.se

Innehåll

• Den svenska finansmarknaden	3
• Bankstrukturen	4
• Bankernas funktion	5
• De stora bankkoncernerna	6
• Banker i Sverige	7
• Bostadsutlåning	8
• Övriga kreditmarknadsföretag	9
• Hushållens sparande	10
• Hushållens lån	11
• Fondbolag	12
• Betalningar	13
• Tillsyn av de svenska bankerna	14
• Lagar för bankverksamhet	15
• Åtgärder för finansiell stabilitet	16

Kontaktperson: Christian Nilsson
Tfn: 08-453 44 41
E-post: christian.nilsson@swedishbankers.se

Den svenska finansmarknaden

Finanssektorns samhällsfunktion

Effektiva och pålitliga system för sparande, finansiering, betalningsförmedling och riskhantering är av grundläggande betydelse för Sveriges ekonomiska välfärd. Dessa system sköts av banker och andra kreditinstitut, försäkringsbolag, värdepappersföretag och övriga företag inom den finansiella sektorn. Den finansiella sektorn kanaliserar på ett effektivt sätt samhällets sparande till investeringar och konsumtion, som till exempel hushållens behov av att jämna ut konsumtion över livets olika faser och företagens behov av finansiering till investeringar.

De finansiella företagen svarade för 4,3 procent av landets BNP år 2010. I dessa företag arbetar 85 000 personer, vilket motsvarar ungefär 2 procent av det totala antalet sysselsatta i landet. Det kan jämföras med tillverkningsindustrin som utgör 14 procent av de sysselsatta och hotell och restaurangsektorn 3 procent.

Grupper av företag

De finansiella företagens totala balansomslutning år 2010 var 14 940 miljarder kronor. Det kan sättas i relation till Sveriges BNP 2010 på 3 300 miljarder kronor. De tre största grupperna av företag på den svenska finansmarknaden, mätt i balansomslutning, är banker, försäkringsbolag och bostadsinstitut. Bankernas andel av den totala balansomslutningen på finansmarknaden var 39 procent vid utgången av år 2010. Utöver de ovan nämnda företagen finns även riskkapitalbolag. Riskkapitalbolag är specialiserade på att förmedla riskvilligt kapital till företagare genom att gå in som delägare.

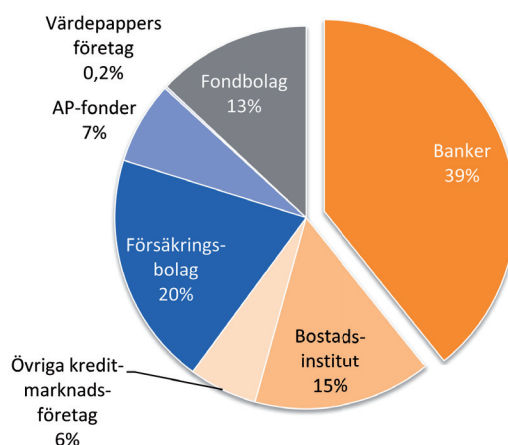
Marknadsförändringar

Finanssektorn är utsatt för ett starkt förändringstryck. De etablerade företagen har utvidgat sin verksamhet samtidigt som många nya företag, både svenska och utländska, har etablerat sig på marknaden. En viktig förändring har varit branschglidningen mellan bank och försäkringsverksamhet.

En annan förändring är att bankkontoren fått mindre betydelse för kunderna när det gäller att utföra löpande banktjänster. Istället ökar kundernas kontakt med banken främst via internet och mobiltelefon. Det har även skapats nya sätt att utföra banktjänster, till exempel kreditansökan i handeln, e-faktura, etc. De nya distributionssätten har möjliggjort utvecklingen av nya tjänster samtidigt som befintliga tjänster förändrats. Den nya tekniken har även banat väg för etablering av nya banker och därmed ökat konkurrensen på bankmarknaden.

Fondsparande och försäkringsparande har utvecklats till några av hushållens viktigaste sparformer. Banksparring är dock hushållens största sparform. Samtidigt har sparande i obligationer minskat i betydelse. Drygt tre fjärdedelar av befolkningen har en del av sitt privata sparande i fonder eller aktier.

Aktörer på finansmarknaden, dec. 2010¹

Källa: Sveriges Riksbank

¹ Andel av balansomslutningen (placeringstillgångarnas marknadsvärde för försäkringsbolag och AP-fonder samt förvaltade medel för fondbolag).

Bankstrukturen

Antal banker

Det finns fyra huvudkategorier av banker på den svenska marknaden: svenska bankaktiebolag, utländska banker, sparbanker och medlemsbanker. I december 2010 fanns det totalt 114 banker i Sverige. Antalet bankaktiebolag och utländska filialer i Sverige har ökat från 43 stycken år 2000 till 62 år 2010. Ökningen beror bland annat på att fler utländska banker etablerat sig. Även antalet svenska bankaktiebolag ökar bland annat nya internetbanker samt värdepappersbolag och kreditmarknadsbolag som blivit banker.

Svenska bankaktiebolag

De svenska bankaktiebolagen kan delas in i tre kategorier. Den största utgörs av de fyra stora bankerna Swedbank, Handelsbanken, Nordea och SEB. Dessa banker är viktiga aktörer på flertalet delmarknader. En andra grupp är sparbanker som ombildats till bankaktiebolag, ofta med Swedbank som delägare. Den tredje gruppen utgörs av övriga bankaktiebolag med skiftande verksamhetsinriktning och ägarstruktur. Av de övriga svenska bankaktiebolagen är flertalet etablerade från mitten av 90-talet och framåt. De är främst verksamma på privatkundsmarknaden och distribuerar sina tjänster främst genom internet men även genom till exempel anknutna butikskedjor.

Utländska banker

De första utländska banketableringarna i Sverige skedde år 1986 då det blev tillåtet för utländska banker att starta dotterbolag. Under några år, i samband med finanskrisen, minskade antalet utländska banker i Sverige men efter att det 1990 blev tillåtet för utländska banker att öppna filialkontor har antalet stigit igen. I december 2010 uppgick de utländska bankerna till 29 stycken. Flertalet utländska banker är inriktade på företagsmarknaden och på värdepappersmarknaden. Den största utländska banken i Sverige är Danske Bank, som efter att ha förvärvat Östgöta Enskilda Bank år 1997 nu är den femte största banken i Sverige.

Sparbanker

Det finns vidare ett stort antal fristående sparbanker i Sverige. Dessa är i allmänhet små och verksamma på regionala eller lokala marknader. Flertalet sparbanker har ett omfattande samarbete med Swedbank, som bland annat innebär ett tekniskt samarbete och ett gemensamt utbud av produkter och tjänster. Antalet sparbanker har minskat de senaste åren, främst genom att små sparbanker har gått ihop.

Medlemsbanker

En medlemsbank är en ekonomisk förening som har som ändamål att bedriva bankverksamhet åt medlemmarna. Genom att betala in en medlemsinsats blir man medlem i banken och kan ta del av dess tjänster. I Sverige finns det två stycken små medlemsbanker.

Antal banker i Sverige

Typ av bank	2000 (dec)	2010 (dec)
Svenska bankaktiebolag	22	33
- varav stora svenska banker	4	4
- varav ombildade sparbanker	9	14
- varav övriga svenska bankaktiebolag	9	15
Utländska banker	21	29
- varav dotterbolag	2	3
- varav filialer	19	26
Sparbanker	79	50
Medlemsbanker	2	2
Totalt	124	114

Källa: Finansinspektionen

Bankernas funktion

Inlåning och utlåning

Bankernas kärnverksamhet är att ta emot inlåning och lämna krediter. I december 2010 uppgick bankernas inlåning från allmänheten, det vill säga i huvudsak hushåll och icke-finansiella företag, till 2 403 miljarder kronor. Den största delen av inlåningen, 45 procent, kommer från svenska hushåll. Svenska företag svarade för 27 procent av inlåningen och utländsk allmänhet för 18 procent.

Tidigare har enbart banker fått ta emot inlåning från allmänheten, men sedan 1 juli 2004 får även kreditmarknadsbolag ta emot inlåning. Från 2008 är alla institut, som har tillstånd att ta emot kunders medel på konto, anslutna till insättningsgarantin. Även så kallade inlåningsföretag får med viss begränsning ta emot inlåning från allmänheten, men dessa omfattas inte av insättningsgarantin.

Utlåning till allmänheten i Sverige sker främst via banker och bostadsinstitut. Banker lämnar krediter med olika typer av säkerhet samt mindre lån utan säkerhet. Banker, liksom bostadsinstitut, lämnar även lån med säkerhet i bostäder och andra fastigheter. Utlåningen från banker uppgick i december 2010 till 2 874 miljarder kronor. 37 procent av utlåningen till allmänheten går till svenska företag medan hushållen och utländska låntagare står för 28 respektive 30 procent.

Räntesättning

Bankernas räntesättning av såväl inlåning som utlåning är i hög grad beroende av de räntor som gäller på penningmarknaden. Andra faktorer som påverkar räntenivån är låntagarens kreditvärdighet, risken i åtagandet, bankens finansieringskostnad, konkurrensen mellan olika kreditinstitut och konkurrensen mellan olika spar- och låneformer. Bankernas genomsnittliga inlånings- och utlåningsräntor har visat en nedåtgående trend sedan början av 1990-talet. Även om räntorna har varierat de senaste åren så ligger de generellt lägre än på 90-talet.

Betalningsförmedling

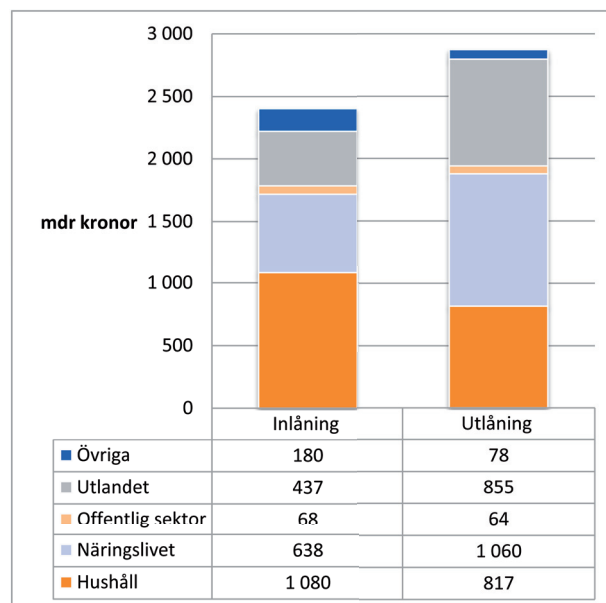
Vid sidan av in- och utlåning är betalningsförmedling en viktig uppgift för bankerna. Det svenska betalnings-

systemet, med bland annat det gemensamt ägda bankgirot, är tekniskt sett välutvecklat och utmärks av en hög effektivitet. Det innebär att betalningar genomförs snabbt, säkert och till låga kostnader. De system som är uppbyggda för att utföra betalningar, men även värdepapperstransaktioner, tillhör den finansiella infrastrukturen. Den finansiella infrastrukturen är en viktig del av Sveriges totala infrastruktur.

Riskspridning

En tredje viktig uppgift för bankerna är att erbjuda företag och privatpersoner möjlighet att minska, omfördela och sprida risker, till exempel genom att erbjuda handel i termins- och optionskontrakt.

Bankernas inlåning från och utlåning till allmänheten, december 2010

Källa: SCB

De stora bankkoncernerna

Svenska bankkoncerner

Från mitten av 1990-talet har de stora svenska bankerna utvecklats till finansiella koncerner med betydande internationell verksamhet. Det beror på att verksamheter som livförsäkring, fondförvaltning och bolån har fått allt större betydelse i koncernerna vid sidan av den traditionella bankverksamheten. Men också på att koncernerna expanderat internationellt, speciellt inom Norden och Baltikum.

Nordea är det största finansiella företaget i Norden och har över 30 000 anställda. I gruppen ingår banker och dotterbanker som är bland de största på respektive marknad i Sverige, Finland, Danmark och Norge. Nordeas utlåning till allmänheten består till 75 procent av utlåning i länder utanför Sverige. Bankens svenska verksamhet omfattar bland annat ett av Sveriges största finansbolag samt stora verksamheter inom fondförvaltning och bolåneverksamhet. Nordea är även ägare till girobetalningssystemet Plusgirot.

SEB är namnet på den finansiella koncern som bildats kring Skandinaviska Enskilda Banken. SEB har byggt upp en omfattande internationell verksamhet bland annat i Baltikum och Tyskland. I Sverige har SEB en stark ställning inom framför allt fondförvaltning och livförsäkring, men även inom bostadslån och finansbolagsverksamhet. Banken är också en stark aktör inom verksamheter som aktie- och valutahandel samt internationella betalningar.

Svenska Handelsbanken har över 460 kontor i Sverige. Från 1990-talet har banken också växt i Norden, såväl genom förvärv som genom etablering av filialkontor. Det helägda bostadsinstitutet Stadshypotek tillhör en av de största aktörerna på den svenska bolånemarknaden. Handelsbanken har även betydande verksamhet inom fondförvaltning och finansbolagsverksamhet.

Swedbank har ett omfattande kontorsnät i Sverige med ca 340 egna kontor. Därutöver har Swedbank ett nära samarbete med de fristående sparbankerna och de delägda bankerna inom sparbanksrörelsen. Swedbank har även en betydande verksamhet i Baltikum. I koncer-

nen ingår Swedbank Robur, Sveriges största företag inom fondförvaltning, och Swedbank Hypotek som är ett av de största bostadsinstituten.

Andra nordiska finanskoncerner

Andra stora nordiska finanskoncerner med stark ställning i Sverige är Danske Bank, Länsförsäkringar och Skandia. Danske Bank är Danmarks största bank och har bankverksamhet i alla nordiska länder. Danske Bank är efter Nordea den största finansiella koncernen i Norden. Länsförsäkringar består av 23 stycken lokala försäkringsbolag i samverkan och äger gemensamt bl.a. Länsförsäkringar Bank. Skandia är marknadsledande inom livförsäkringssparande men har även en stark position inom fondsparande. Skandia och Skandiabanken ägs av livförsäkringsbolaget Old Mutual.

De fyra svenska bankkoncernerna, 2010

	Antal anställda		Utlåning Balansomslutning	
	Totalt	varav Sverige	Miljarder kr	Miljarder kr
Nordea ¹	33 791	7 675	2 817	5 207
SEB	20 717	8 545	1 075	2 180
Handelsbanken	10 850	7 549	1 482	2 154
Swedbank	19 542	8 960	1 187	1 716

Källa: Respektive banks årsredovisning

¹ Siffrorna för Nordea avser hela Nordeagruppen, där även bankens verksamhet i de övriga nordiska länderna ingår.

Banker i Sverige

Universalbanker

Banker som är representerade på större delen av den finansiella marknaden och kan erbjuda alla typer av finansiella tjänster, brukar kategoriseras som universalbanker. Bland dem märks främst de fyra stora bankerna – Nordea, Swedbank, Handelsbanken och SEB. Dessa har tillsammans en stark ställning totalt sett på den svenska bankmarknaden även om marknadsandelarna varierar på olika delmarknader. På inlåningsmarknaden är marknadsandelen för de fyra stora bankerna cirka 70 procent, men på de flesta andra delmarknader är den normalt lägre. Det finns många likheter mellan de stora bankerna men också olikheter. Det är exempelvis stor skillnad i typ av kunder, prissättning av tjänster och distributionsätt. Därför är det i grunden fel att tala om de fyra stora bankerna som en enhetlig grupp – dessa banker är konkurrenter med varandra och med alla andra banker på marknaden.

På den svenska marknaden har Handelsbanken och Swedbank flest kontor, 461 respektive 340. Flera av bankerna säljer dessutom sina tjänster genom samarbeten med bland annat dagligvarubutiker och bensinstationer. De flesta banktjänster erbjuds även via internet. Det har medfört att kontoren numera i högre grad arbetar med rådgivning och försäljning av bankernas produkter och tjänster.

Övriga banker och utländska banker

Sett i ett tioårsperspektiv har såväl de övriga bankaktiebolagen som utländska bankfilialer tagit marknadsandelar. Banker som Skandiabanken, Länsförsäkringar Bank och Ikanobanken etablerade sig som telefon- och internetbanker i mitten av 1990-talet och ICA Banken i början av 2000-talet. De har gradvis utökat sitt tjänsteutbud men är i huvudsak fortfarande inriktade på privatkundsmarknaden. Ett flertal av de senast tillkomna bankerna är ursprungligen värdepappersbolag och är främst inriktade på värdepappershandel och förvaltning, till exempel bankerna Avanza och Nordnet.

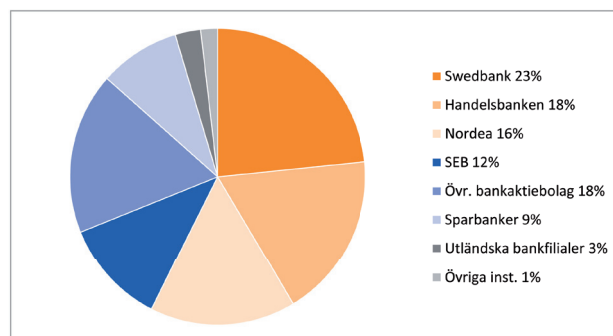
De utländska bankernas närvaro i Sverige har ökat framförallt genom Danske Bank med cirka 50 kontor.

Utländska banker kan inom vissa segment, till exempel investment banking, ha betydande marknadsandelar.

Sparbanker

De fristående sparbankerna är verksamma på lokala eller regionala marknader. Även om sparbankerna totalt sett enbart har en marknadsandel på 10 procent kan de på en lokal marknad vara väsentligt större. De fristående sparbankerna hade 182 kontor i slutet av 2010, vilket motsvarar cirka 10 procent av Sveriges 1 883 bankkontor.

Inlåning från svenska hushåll, december 2010

Källa: SCB

Bostadsutlåning

Lån till bostäder

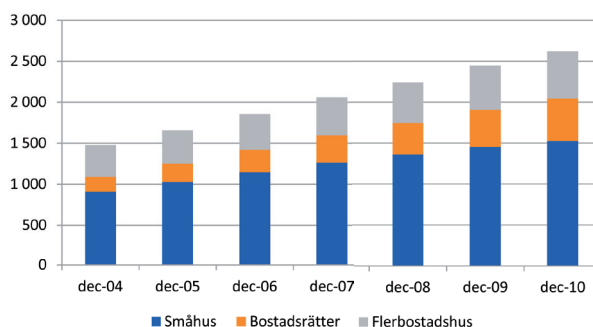
I Sverige äger nästan 70 procent av hushållen sin bostad. Av dessa hushåll har 81 procent ett bostadslån. Den relativt höga andelen hushåll med bostadslån visar på en mogen bolånemarknad. Andra länder med liknande andelar är Norge, Danmark och Nederländerna.

I Sverige sker utlåningen till fastigheter i stor utsträckning genom särskilda bostadsinstitut, men även genom banker. Den totala utlåningen i Sverige med bostad som säkerhet var 2 619 miljarder kronor i december 2010. Som säkerhet för utlåningen används huvudsakligen pantbrev i fastigheter. Utlåningen sker i form av bottenlån, som innebär att fastigheten normalt belånas upp till 75-85 procent av marknadsvärdet. Eventuell ytterligare belåning sker i form av topplån som ofta erbjuds av den bank som äger bostadsinstitutet eller som bostadsinstitutet samarbetar med. Topplån erbjuds upp till 85 procent av marknadsvärdet. Från oktober 2010 har Finansinspektionen infört nya regler för bostadslån som innebär att lån med säkerhet i bostad enbart får lämnas upp till 85 procent av bostadens marknadsvärde. De flesta banker kräver även amorteringar på nya lån över 75 procent av bostadens marknadsvärde.

Bostadsinstitut och banker

Bostadsinstitut ger främst krediter till bostadsfastigheter, men också till affärs- och kontorshus. Lån till villor och bostadsrätter utgör 72 procent av bostadsinstitutens utlåning. Sedan lång tid tillbaka är bostadsinstitutens utlåning till hushåll i Sverige större än bankernas. De tre största bostadsinstituterna ägs av Swedbank, Handelsbanken och Nordea. SEBs bostadsutlåning sker direkt genom banken. SBAB är ett statligt bostadsinstitut som ursprungligen enbart finansierade statliga bostadslån. Sedan början av 1990-talet konkurrerar de fullt ut med de övriga instituten. Bolån erbjuds även av Länsförsäkringar Hypotek samt av banker som Danske Bank och Skandiabanken. De mindre instituten kan i vissa fall vara betydande aktörer på bolånemarknaden genom relativt stora marknadsandelar på nya bostadslån.

Total utlåning med bostad som säkerhet, miljarder kronor

Källa: SCB

Övriga företag

Det finns även finansiella institut som erbjuder bolåneprodukter som skiljer sig från traditionella bolån. Ett exempel är företag som ger bostadslån till låntagare som av olika skäl inte uppfyller kraven för lån i bostadsinstitut. Ett annat exempel är företag som specialiserat sig på att ge personer som fyllt 65 år med lågt belånade bostäder möjlighet att få loss kapital ur boendet genom amorterings- och räntefria krediter med bostaden som säkerhet. Först när bostaden säljs, eller låntagaren avlider, betalas lån och räntor tillbaka med medel från bostadens värde. Liknande produkter för personer som fyllt 65 år erbjuds också av banker.

Finansieringsformer

Utlåningen från bostadsinstituterna finansieras huvudsakligen genom att obligationer och certifikat emitteras på marknaden. De bankägda instituten finansierar också sin utlåning genom lån från sina moderbanker. I princip alla bostadsobligationer på den svenska marknaden är säkerställda obligationer.

Övriga kreditmarknadsföretag

Bland kreditmarknadsbolagen är bostadsinstituten den största gruppen. Övriga kreditmarknadsföretag utgörs av finansbolag samt företags- och kommunfinansierande institut.

Finansbolag

Finansbolagens verksamhet riktar sig i första hand till företag (avbetalning, leasing och factoring m m) men även till hushåll (kontokorts och avbetalningskrediter m m). Genom avbetalningsköp kan ett företag fördela kostnaden för en stor investering. Leasing gör att ett företag kan investera utan att binda eget kapital. Med factoring kan kundfakturer förvandlas till likvida medel.

Balansomslutning för de 10 största företagen i gruppen övriga kreditmarknadsföretag

Miljarder kronor, dec 2010

Svensk Exportkredit	339
Kommuninvest i Sverige	203
Landshypotek	64
Handelsbanken Finans	52
Nordea Finans Sverige	48
Swebank Finans	31
Volkswagen Finans	15
Wasa Kredit	11
Entercard Sverige	8
SEB Kort	7
Summa tio största	779
Totalt "övriga kreditmarknadsföretag"	864

Källa: Sveriges Riksbank

Det finns cirka 45 finansbolag i Sverige, med en sammanlagd utlåning och leasing som vid utgången av 2010 uppgick till 301 miljarder kronor. De största finansbolagen är bankägda men flertalet av bolagen ägs av ickefinansiella företag som vill erbjuda finansieringsmöjligheter för sina kunder. Den huvudsakliga finansieringen för finansbolagen är lån från andra finansiella företag, framför allt banker. Några av de större finans-

bolagen ger även ut egna certifikat på värdepappersmarknaden. Från juli 2004 är det möjligt för finansbolagen att finansiera sig genom inlåning.

Finansbolagen utvecklades kraftigt under 1980-talet, delvis som en följd av att bankmarknaden var hårt reglerad. I slutet av 1980-talet fanns det nära 300 finansbolag men i samband med turbulensen på finansmarknaden under 1990-talets första hälft minskade antalet bolag snabbt.

Företags- och kommunfinansierande företag

De företags- och kommunfinansierande företagen inriktar sin verksamhet på vissa delar av näringslivet eller på utlåning till kommuner. De finansierar sin verksamhet genom att ge ut obligationer, certifikat och reverser. Det största av dessa företag är det statligt ägda Svensk Exportkredit (SEK). SEK är specialiserat på krediter till svenska exportföretag. Kommuninvest är en sammanlutning av ett antal kommuner och lämnar krediter till sina medlemmar. Det tredje största företaget i denna grupp är Landshypotek som lämnar bottenlån till jord- och skogsbrukare.

Hushållens sparande

Hushållens finansiella tillgångar

De svenska hushållens finansiella tillgångar har stigit med drygt 130 procent sedan 1995 och uppgick i december 2010 till 3 280 miljarder kronor. Ökningen har skett i framför allt försäkrings och fondsparande, och på senare år i banksparande. En del av hushållens finansiella tillgångar är knutna till utvecklingen på världens börser; aktier, fonder och till viss del försäkringssparande. Värdet av dessa tillgångar varierar i viss utsträckning med utvecklingen på börserna.

Bankinlåning

Bankinlåningen befann sig under 90-talet på en relativt konstant nivå, men har från år 2000 ökat. Den utgör numera den största andelen av hushållens finansiella tillgångar. Sett som en andel av de totala tillgångarna har bankinlåningen sjunkit under ett flertal år, men från 2006 har andelen ökat och uppgår i december 2010 till 33 procent. Under 1980-talet var andelen mellan 40 och 55 procent.

Fondsparande

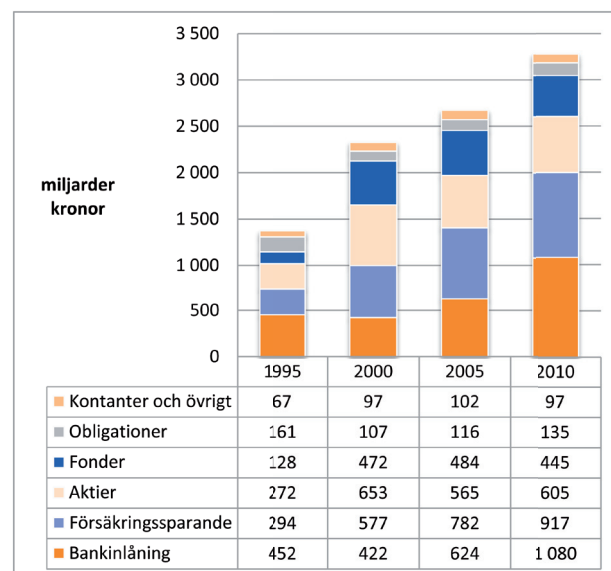
Redan tidigt under 1980-talet började många svenskar att placera delar av sitt sparande i värdepappersfonder, delvis som en följd av att vissa former av sådant sparande var skattesubventionerade. I dag beräknas 82 procent av svenskarna ha någon del av sitt privata sparande i värdepappersfonder (exklusive PPM). Det nya pensionssystemet har inneburit att nästan alla vuxna svenskar har fondsparande eftersom en del av pensionsmedlen – premiepensionen – placeras i fonder hos privata och statliga fondbolag.

Försäkringssparande

Försäkrings- och pensionssparandets andel av hushållens finansiella tillgångar ökade från 1990-talets början till runt år 2000 då andelen stabiliserade sig kring nuvarande nivå på strax under 30 procent. Detta kan delvis förklaras av värdeökningen på de tillgångar, främst aktier och fastigheter, som försäkringsbolagen placerar spararnas medel i, men även på ett positivt nettosparande. Försäkringssparandet har främst skett i traditionell livförsäkring, men även i fondförsäkringar (unit linked). I fondförsäkringar placeras sparandet i värdepappers-

fonder i enlighet med spararens eget val. Ett pensions-sparande utan försäkringsmoment är IPS (Individuellt Pensionssparande) där man som sparare kan placera pengar i aktier, fonder, obligationer, konto, etc.

Hushållens finansiella tillgångar

Källa: Sparbarometern SCB

Livförsäkringsbolag

Samtliga stora affärsbanker har egna livförsäkringsbolag som tillhör de största aktörerna på marknaden. Det största bankägda försäkringsbolaget är SEB Trygg Liv, som tillsammans med Skandia och AMF Pension är störst på den svenska marknaden för liv och fondförsäkringar.

Hushållens lån

Hushållens långivare

Bostadsinstitutet står för den största delen av hushållens totala lån; 63 procent, i juni 2011. Bostadsinstitutet lånar uteslutande mot säkerhet i bostäder och fastigheter, det vill säga villor, bostadsrätter och flerbostadshus.

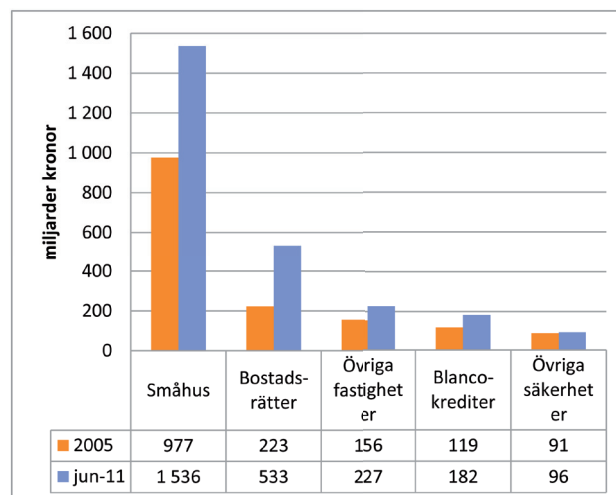
Bankerna står också för en betydande del av hushållens lån och utgjorde 32 procent av hushållens totala lån i juni 2011. En betydande del av bankernas hushållsutlåning har säkerhet i bostäder och fastigheter. Hushållslån från bankerna lämnas också med säkerheter i till exempel värdepapper och borgen, men även utan säkerhet, så kallade blanco-lån.

Finansbolag och övriga kreditmarknadsbolag står för 4 procent av hushållsutlåningen. Finansbolag finansierar vanligtvis bil, båt, vitvaror, etc. och föremålet för lånet utgör normalt säkerhet. Drygt 45 procent av finansbolagens utlåning till hushåll är dock blanco-lån. Bland övriga kreditmarknadsbolag märks främst bolag som lånar ut till jordbruks och skogsfastigheter.

Hushållens bostadslån

Hushållen lånar framförallt för att finansiera sitt boende och bostaden utgör säkerhet för lånet. Villor och bostadsrätter utgjorde säkerhet för 80 procent av hushållens lån i juni 2011. Bostadsinstitutet lämnar normalt så kallade bottenlån, det vill säga bostadslån med säkerhet upp till 75-85 procent av bostadens marknadsvärde. Topplån erbjuds upp till 85 procent av marknadsvärdet. Från oktober 2010 har Finansinspektionen infört nya regler för bostadslån som innebär att lån med säkerhet i bostad enbart får lämnas upp till 85 procent av bostadens marknadsvärde. Till skillnad från bostadsinstitutet kan banker både lämna bottenlån och topplån. Hushållens bostadslån uppgick till 2 070 miljarder i juni 2011.

Hushållsutlåning¹ uppdelat på säkerhet

Källa: SCB

¹ Exklusive hushållens ickevinstdrivande organisationer, t ex fackföreningar, trossamfund och andra ideella organisationer.

Övriga säkerheter och blanco-lån

Hushållen lånar även med säkerhet i fastigheter som inte används för eget boende, till exempel jordbruks och skogsfastigheter samt flerbostadshus. Dessa lån utgör 9 procent av hushållens totala lån. Hushållens lån utan säkerhet, blanco-lån, utgör 7 procent. Blanco-lån är en betydande produkt för finansbolagen, men det är bankerna som står för den största delen av hushållens blanco-lån.

Övriga säkerheter utgör säkerhet till 4 procent av hushållens totala lån. Övriga säkerheter utgörs bland annat av värdepapper och olika typer av borgen.

Fondbolag

Fondsparande

Hushållens direktspårade i värdepappersfonder ökade stadigt fram till runt år 2000 då cirka 20 procent av svenskarnas finansiella tillgångar utgjordes av fonder. Olika anledningar, bland annat perioder av börsoro, har minskat andelen fondsparande i hushållens finansiella portfölj och detta sparande uppgick i mars 2011 till 13 procent. En annan anledning till den minskade andelen fonder är att hushåll idag i högre utsträckning sparar i fonder indirekt via pensionsförsäkringar, IPS (individuellt pensionsspar) och kapitalförsäkringar. Cirka 82 procent av alla svenskar har privatsparande i fonder (exklusive PPM).

Tack vare en positiv börsutveckling och förmånliga skatteregler stimulerades fondsparandet under 1980-talet. Detta lockade många svenskar, vilket i sin tur medförde en väl spridd kunskap om fondsparande.

Den totala förmögenheten i svenska värdepappersfonder ökade nästan obrutet från 120 miljarder kronor år 1990 till knappt 900 miljarder kronor i början av år 2000. Därefter har fondförmögenheten minskat enstaka år till följd av nedgång på aktiemarknaderna. Den långsiktiga trenden har dock inneburit en långsiktig uppgång av fondvärdena och i december 2010 uppgick fondförmögenheten till 1 944 miljarder kronor.

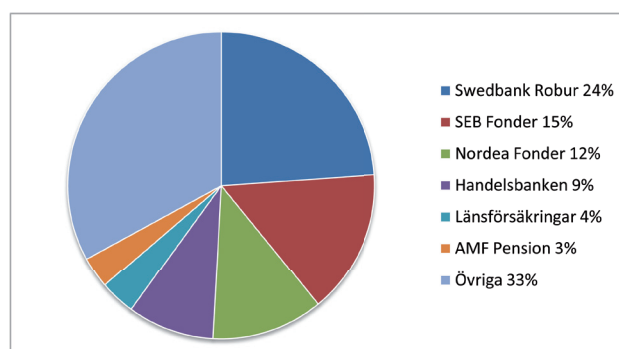
Första kvartalet 2011 var 59 procent av fondförmögenheten placerad i aktiefonder, 20 procent i räntefonder, 16 procent i blandfonder och 5 procent i hedgefonder. Fördelningen varierar över tid beroende på bland annat börsoro då andelen räntefonder tenderar att stiga och aktiefonder sjunka och tvärt om då börserna stiger.

Fondbolag

Utbudet av fonder har växt i takt med det ökade intresset från spararna. På den svenska marknaden finns ett drygt åttiotal fondbolag som tillsammans med utländska fondbolag erbjuder sparande i drygt 5 000 fonder. De fyra stora bankernas fondbolag har haft en relativt stor andel av fondmarknaden, men under ett flertal år har andra fondbolag på marknaden växt genom en relativt stor andel av nettosparandet.

De största aktörerna på den svenska fondmarknaden är Swedbank Robur, SEB Fonder, Nordea Fonder och Handelsbanken Fonder. Dessa fondbolag har alla ett stort utbud av fonder med inriktning på olika geografiska områden, branscher och värdepapperstyper som aktier och obligationer. Det har också blivit allt vanligare att fondbolag inte enbart säljer sina egna fonder utan även tillhandahåller andra – framför allt stora internationella – fondbolags fonder.

Fondbolag i Sverige. Andel av totalt förvaltat kapital i svenska fondbolag, december 2010

Källa: Nyhetsbrevet Fond & Bank

Betalningar

Betalningsinstrument

Vid sidan av mindre kontantbetalningar sker praktiskt taget alla betalningar i Sverige genom förmedling av bankerna eller kortkortsföretagen. De vanligaste betalningsinstrumenten är olika former av betalkort och elektroniska gireringar. Flertalet av betalningarna är kopplade till transaktionskonton i bankerna. På transaktionskonton registreras bland annat löneinsättningar, uttag i bankomater, kortköp och automatiska överföringar.

Elektroniska betalningar

Under de senaste decennierna har pappersbaserade betalningar som blankettgireringar, checkar och kassa-betalningar i snabb takt ersatts av olika former av elektroniska betalningar. Exempelvis har användningen av olika former av betalkort ökat från cirka 100 miljoner transaktioner i mitten av 1990-talet till 1 846 miljoner transaktioner under 2010. Samtidigt har användningen av checkar i princip upphört.

Antalet elektroniska girobetalningar, främst via internet, har ökat kraftigt samtidigt som antalet gireringar med pappersbaserade blanketter minskat. Andelen personer över 15 år som betalar räkningar via internetbank har ökat från 9 procent 1999 till 72 procent 2011. I de yngre åldersgrupperna är det upp till 99 procent som betalar sina räkningar via internet. Samtidigt har andelen som brevlades betalar med bank- och postgiro minskat från nästan 79 procent 1999 till 15 procent 2011.

En betalningsform som ökat under senare år är e-faktura. Med e-faktura kommer räkningen direkt i elektronisk form till kundens internetbank med all nödvändiga uppgifter för godkännande och betalning. Under 2010 låg e-fakturer till privatpersoner bakom 14 procent av alla privatpersoners girobetalningar över internet och uppgick till 47 miljoner stycken.

Girosystem

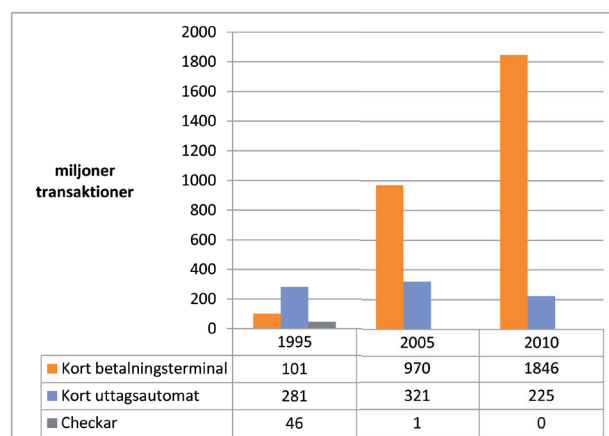
Det finns två olika girosystem i Sverige. Bankgirot ägs gemensamt av bankerna medan Plusgirot ägs av Nordea. Båda dessa konkurrerande system är tekniskt avanse-

rade och klarar av att snabbt och säkert utföra en stor mängd betalningar. Girosystemen hanterar en rad olika betalningstransaktioner, till exempel girobetalningar via blanketter och internet, banköverföringar samt kontoin-sättningar.

Uttagsautomater

Det svenska systemet med uttagsautomater är också väl utbyggt med cirka 3 350 automater. År 2010 gjordes 225 miljoner uttag på i genomsnitt ungefär 900 kronor i dessa automater. Systemet används på ett rationellt sätt i och med att alla bankers bankomater kan användas av i princip samtliga bankkunder.

Användning av kort, checkar och uttagsautomater 1995, 2005 och 2010

Källa: Sveriges Riksbank

Tillsyn av de svenska bankerna

Tillsyn av de svenska bankerna

Det finansiella systemets tre viktigaste funktioner är att omvandla sparande till finansiering, tillhandahålla effektiva betalningsmöjligheter samt riskhantering. Det är av stor vikt att det finansiella systemets funktion och förtroende upprätthålls och därför har samhället ansett det nödvändigt att skapa en rad lagar som reglerar det finansiella systemets aktörer. Bland dessa aktörer spelar bankerna en viktig roll och det finns ett flertal lagar och föreskrifter som reglerar deras verksamhet. Det är främst Finansinspektionen och Riksbanken som ansvarar för att övervaka att dessa regler och förordningar efterlevs och att bevara den finansiella stabiliteten. Finansinspektionen har ett direkt tillsynsansvar över de enskilda företagen som ingår i det finansiella systemet. Riksbanken har däremot en mer övergripande uppgift att främja stabiliteten i det finansiella systemets funktionsätt. Uppgiften att arbeta för finansiell stabilitet delar de båda myndigheterna.

Finansinspektionen

Finansinspektionen är en statlig myndighet som lyder under finansdepartementet. Finansinspektionen ansvarar för tillsynen över företagen som verkar på de finansiella marknaderna och de finansiella marknadsplatserna. Vidare har Finansinspektionen ett övergripande mål att bidra till det finansiella systemets stabilitet och effektivitet samt att verka för ett gott konsumentskydd.

De lagar som reglerar banker och andra finansiella företag stiftas av Sveriges Riksdag. Lagarna är i viss utsträckning utformade som ramlagstiftning och inom dessa ramar utformar Finansinspektionen regler för finansiell verksamhet genom föreskrifter. Därutöver skriver även Finansinspektionen så kallade allmänna råd, som inte är tvingande men som Finansinspektionen anser att man bör följa för att bedriva en sund verksamhet. Finansinspektionen är vidare den myndighet som lämnar tillstånd för olika verksamheter på det finansiella området, till exempel att bedriva bankrörelse.

För att kontrollera att de finansiella företagen följer lagar, föreskrifter och allmänna råd utövar myndigheten tillsyn. Tillsynen utövas på en rad olika sätt, till exempel genom att på plats undersöka ett finansiellt företag, eller genom att begära in olika uppgifter som Finansinspektionen är intresserad av att kontrollera. Finansinspektionen kan även utse särskilda revisorer i företag som står under tillsyn. Vidare sker en löpande analys av företagens risker och ekonomiska ställning.

Riksbanken

Riksbanken är en myndighet med självständig ställning under Sveriges Riksdag. Riksbankens huvuduppgift är att upprätthålla ett fast penningvärde. Uppgiften att hålla ett fast penningvärdet tolkar Riksbanken som att hålla inflationen låg och stabil.

En andra viktig uppgift för Riksbanken är att verka för stabiliteten i det finansiella systemet och då i synnerhet att främja ett säkert och effektivt betalningsväsende samt att ha beredskap att hantera en eventuell finansiell kris. Betalningsväsendet omfattar hela den infrastruktur som finns för bland annat betalningar och värdepappersöverföringar. Riksbanken verkar allmänt för den finansiella stabiliteten genom att löpande följa och analysera de risker och hot som finns mot det finansiella systemet. I detta syfte analyserar Riksbanken utöver betalningssystemen även utvecklingen för de stora bankkoncernerna, bankernas låntagare och den makroekonomiska utvecklingen. Resultaten kommunicerar Riksbanken bland annat genom olika löpande publikationer, artiklar och tal.

Lagar för bank- verksamhet

Bank- och finansierings- rörelselagen

Lagen om bank- och finansieringsrörelse är den grundläggande lagen för bankers och kreditmarknadsföretags verksamhet. I lagen finns bestämmelser om vad som krävs för att få tillstånd att bedriva bank- eller finansieringsrörelse, vilken verksamhet som får bedrivas, kreditprövning, gränsöverskridande verksamhet, vilken egendom som får ägas samt regler om tillsyn och sanktioner etc. Samma regler gäller för både banker och kreditmarknadsföretag.

Kapitaltäckningslagen

Lagen om kapitaltäckning och stora exponeringar innehåller regler som syftar till att säkerställa att banker och kreditmarknadsföretag har tillräckligt med kapital för att kunna möta de risker som finns i verksamheten. Krav på kapital ställs upp för kreditrisker, marknadsrisker och operativa risker. I lagen anges hur beräkning ska ske av det kapital som krävs beroende på vilka typer av tillgångar, åtaganden och placeringar som institutet har. Det finns också begränsningar av hur stora exponeringar ett institut får ha mot en kund eller en grupp av kunder som har anknytning med varandra.

Konsumentkreditlagen

Lagen anger vad kreditinstituten ska iaktta när de ger lån till konsumenter. Lagen uppställer informationskrav för marknadsföring av krediter, förhandsinformation samt innehållet i kreditavtal. Den anger också förutsättningarna för att räntan ska kunna ändras till kundens nackdel och under vilka förutsättningar en kreditgivare får säga upp ett lån i förtid.

Lag om säkerställda obligationer

Banker och kreditmarknadsföretag får ge ut säkerställda obligationer enligt en särskild lag, om obligationerna har förmånsrätt i institutets tillgångar som uppfyller särskilda krav.

Betaltjänstlagen

Lagen innehåller regler om vilka krav som kan ställas på dem som tillhandahåller betaltjänster bland annat avseende information till kund och hur lång tid en betalningstransaktion får ta. Genom lagen införs även en ny kategori av finansiella företag, betalningsinstitut.

Insättningsgarantilagen

Genom lagen om insättningsgaranti garanteras varje kund en ersättning motsvarande 100 000 euro för sin behållning på alla typer av konton hos bank, kreditmarknadsföretag med flera institut. Detta gäller om ett institut försätts i konkurs eller när Finansinspektionen beslutar att garantin ska träda in.

Penningtvättslagen

Lagen gäller för banker och kreditmarknadsföretag, liksom för en rad andra företag. Det är förbjudet att medverka till penningtvätt och instituten är skyldiga att anmäla till polisen transaktioner som man misstänker kan utgöra penningtvätt eller terroristfinansiering.

Övrig reglering

Flertalet av de nämnda lagarna är i huvudsak baserade på EU-direktiv. Lagarna kompletteras med mer detaljerade föreskrifter genom förordningar från regeringen samt föreskrifter och allmänna råd från Finansinspektionen.

De svenska bankerna är i allmänhet universalbanker, vilket innebär att även värdepappershandel, kapitalförvaltning och corporate finance utgör betydande delar av verksamheten. För dessa områden finns ytterligare lagstiftning. En central sådan lagstiftning är lagen om värdepappersmarknaden. Genom lagen har direktivet om marknader för finansiella instrument (MiFID - Markets in Financial Instruments Directive) genomförts.

Åtgärder för finansiell stabilitet

Efter finanskrisen 2008 och 2009 infördes olika program för garantier och kapitaltillskott i syfte att värna den finansiella stabiliteten. Riksgälden har en central roll vid statliga åtgärder att värna den finansiella stabiliteten. Myndigheten ansvarar för att ge lånegarantier, kapitaltillskott till solventa banker och hantera akut stöd till banker i kris.

Garantiprogrammet

Garantiprogrammet, som upphörde att gälla i juni 2011, gav banker, bostadsinstitut och vissa kreditmarknadsbolag möjlighet att avtala med staten om garantier för en del av sin upplåning. Det betyder förenklat att staten mot en avgift lovade att träda in om institutet inte kunde betala sina långivare.

Det finns fortfarande garanterade lån inom programmet, men efterhand som de förfaller minskar stocken av dessa lån. I juni 2011 uppgick den totala volymen utställda garantier i programmet till 136 miljarder kronor. Den maximala beloppsgränsen för programmet var 1 500 miljarder kronor.

Kapitaltillskottsprogrammet

Kapitaltillskottsprogrammet skapades för redan solventa banker och innebar att dessa kunde få ett statligt kapitaltillskott i form av aktiekapital eller så kallat hybridkapital. Programmet omfattade högst 50 miljarder kronor och löpte ut den 30 juni 2011. I april 2009 deltog staten i Nordeas nyemission och tecknade aktier för 5,6 miljarder kronor.

Tillskottet till en enskild bank fick högst motsvara en ökning av kapitaltäckningsgraden om 2 procentenheter. För de banker som fick tillskott begränsades dessutom ersättningarna till företagsledningen.

Särskilt stöd till kreditinstitut

Riksgälden kan för statens räkning ingripa om ett finansiellt institut skulle få så djupa ekonomiska problem att det finns risk för en allvarlig störning i det finansiella systemet. Riksgälden har ett brett mandat att

vidta åtgärder och det är i förväg svårt att förutse vilka åtgärder som kan bli aktuella. Några exempel kan vara likviditetsstöd, garantier och kapitalförstärkning.

Stabilitetsfonden

För att finansiera statliga åtgärder att stödja det finansiella systemet har Riksdagen beslutat att bygga upp en stabilitetsfond. Banker och andra kreditinstitut betalar en årlig stabilitetsavgift till fonden. Avgiften uppgår till 0,036 procent av vissa delar av institutets förpliktelser enligt fastställd balansräkning. Målet är att stabilitetsfonden år 2023 ska uppgå till motsvarande 2,5 procent av BNP. Inledningsvis tillförde staten 15 miljarder kronor genom ett särskilt anslag. Fondens sammanlagda behållning, inklusive marknadsvärderade Nordeaaktier, uppgick till 36 miljarder i juni 2011.

Insättningsgarantin och investerarskyddet

Insättningsgarantin innebär att staten genom garantin ersätter de pengar kunderna har satt in på alla typer av konton hos banker, kreditmarknadsföretag med flera institut.

Om ett institut skulle gå i konkurs eller när Finansinspektionen beslutar, ersätter garantin upp till motsvarande 100 000 euro per kund och institut. Syftet med insättningsgarantin är att stärka skyddet för allmänhetens insättningar och bidra till stabilitet i det finansiella systemet. De institut som är anslutna till insättningsgarantin betalar en avgift till Riksgälden.

Investerarskyddet innebär att staten ersätter tillgångar upp till ett värde av 250 000 kronor. Skyddet gäller först när ett institut har gått i konkurs och det visar sig att kunder inte kan få ut sina värdepapper eller pengar.